

การจัดกระบวนการเรียนรู้การศึกษานอกระบบแบบบูรณาการ
โดยใช้ ONIE MODEL และ Khit- Pen

นุสรา สกลนุกรกิจ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ได้กำหนดแนวทางการจัดการศึกษาในมาตราที่ 22 และมาตรา 24 ไว้ว่า (สำนักงานสภาการศึกษา, 2545: 13)

มาตรา 22 การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ

มาตรา 24 การจัดกระบวนการเรียนรู้ ให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการดังต่อไปนี้

1. จัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียนโดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล
2. ฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา
3. จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่านและเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง
4. จัดการเรียนการสอนโดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่าง ๆ อย่างได้สัดส่วน สมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงามและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ทุกวิชา
5. ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอน สามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียนและอำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และมีความรอบรู้รวมทั้งสามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ ทั้งนี้ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกันจากสื่อการเรียนการสอน และแหล่งวิทยาการประเภทต่างๆ
6. จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกเวลา ทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับ บิดา มารดา ผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชนทุกฝ่ายเพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ

จากสาระสำคัญของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ดังที่กล่าวมาข้างต้นแสดงให้เห็นว่า การจัดการศึกษา หรือการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีคุณภาพนั้นจะเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยเปิดโอกาสให้

ผู้เรียนได้คิด ได้ทำ ได้ใช้ประสบการณ์ของตนซึ่งแตกต่างกัน จากสถานการณ์ต่างๆ ใช้สื่อการเรียนรู้ที่หลากหลาย มีการแสวงหาความรู้จากแหล่งเรียนรู้ได้อย่างสะดวก มีการฝึกปฏิบัติจริง สามารถเรียนรู้ได้ตลอดเวลา ทุกสถานที่ ทั้งในและนอกระบบโรงเรียน การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องสามารถที่จะนำไปปรับประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหาในชีวิตจริงได้ และเมื่อกระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศให้ใช้หลักสูตร การศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 ตามคำสั่งกระทรวงศึกษาธิการ ที่ สป 418/2551 ลง วันที่ 18 กันยายน พ.ศ. 2551 ซึ่งเป็นหลักสูตรที่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายนอกระบบที่ส่วนใหญ่มีความรู้ ประสบการณ์จากการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิต จึงเป็นการเสริม เติมเต็มเพื่อให้มีคุณภาพชีวิตดียิ่งขึ้น สามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ปรับตนเองได้ตามสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปตามภาวะเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครอง ดังนั้นการเรียนรู้ตามหลักสูตรดังกล่าว จึงเน้นไปตามวิถีชีวิต นำสิ่งใกล้ตัวมาใช้เป็นฐานในการเรียนรู้ เชื่อมโยงกับความรู้สมัยใหม่ ให้นำมาคิดวิเคราะห์ ปรับใช้ให้เหมาะสมกับสภาพของผู้เรียน ชุมชน สังคม ตามปรัชญาของการจัดการศึกษา ซึ่งเป็นสาระสำคัญของหลักสูตรนี้ ได้กำหนดไว้เป็นหลักการข้อ 1 ของหลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ว่า “เป็นหลักสูตรที่มีโครงสร้างยืดหยุ่นด้านสาระการเรียนรู้ เวลาเรียน และการจัดการเรียนรู้โดยเน้นการบูรณาการเนื้อหาให้สอดคล้องกับวิถีชีวิต ความแตกต่างของบุคคล ชุมชน และ สังคม ”

การจัดกระบวนการเรียนรู้การศึกษานอกระบบแบบบูรณาการ จะช่วยให้การจัดการเรียนรู้บรรลุตามหลักการของหลักสูตร เป็นการนำสภาพปัญหา ความต้องการเรียนรู้ของผู้เรียน ชุมชน สังคม เพื่อการเชื่อมโยงสู่การเรียนรู้ที่เป็นไปอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต (สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ,2551: 15)

การจัดกระบวนการเรียนรู้การศึกษานอกระบบแบบบูรณาการ

การบูรณาการ หมายถึง การรวมเนื้อหาสาระของวิชาต่าง ๆ ในหลักสูตรที่มีลักษณะเหมือนกันหรือคล้ายกัน ให้เชื่อมโยงสัมพันธ์เป็นสิ่งเดียวกัน โดยการตั้งเป็นหัวข้อเรื่องขึ้นใหม่ และมีหัวข้อย่อยตามเนื้อหาสาระที่สามารถจัดการเรียนรู้เป็นเรื่องเดียวกันได้ และให้โอกาสผู้เรียนในการปฏิบัติกิจกรรมด้วยตนเองให้มากที่สุด มีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ใช้หลากหลายวิธี ในการจัดกระบวนการเรียนรู้แบบบูรณาการนั้นมีคำศัพท์ที่ควรทราบและทำความเข้าใจในเบื้องต้น ดังต่อไปนี้

หน่วยการเรียนรู้ หมายถึง ความรู้ที่ครบวงจรในเรื่องหนึ่ง ซึ่งเกิดจากการนำสภาพปัญหา ความต้องการเรียนรู้ของผู้เรียน ชุมชน สังคม มาจัดเป็นหน่วยการเรียนรู้ย่อย ๆ แล้วนำเนื้อหาและตัวชี้วัดจากรายวิชาต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับสภาพปัญหา ความต้องการมาจัดการเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหาของผู้เรียน ชุมชน สังคม โดยต้องบรรลุมาตรฐานการเรียนรู้ และตัวชี้วัดที่เกี่ยวข้อง

การเรียนรู้ด้วยตนเอง หมายถึง วิธีการจัดการเรียนรู้ที่มอบหมายให้ผู้เรียนไปศึกษาหาความรู้ด้วยตนเอง โดยผู้เรียนกำหนดแผนการเรียนรู้ของตนเอง แล้วศึกษาค้นคว้าหาความรู้จากสื่อต่าง ๆ เช่น สื่ออิเล็กทรอนิกส์ เอกสาร ภูมิปัญญา สรุปลงเป็นความรู้ของตนเอง เพื่อมานำเสนอแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน การเรียนรู้ด้วยตนเองผู้เรียนจะต้องเป็นผู้มีความรับผิดชอบ ดำเนินการให้เสร็จตามระยะเวลาที่กำหนดและชิ้นงาน/รายงาน จะต้องมีความคุณภาพ

การเรียนรู้แบบพบกลุ่ม หมายถึง การจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีการกำหนดให้ผู้เรียนมาพบกัน โดยมีครูเป็นผู้ดำเนินการให้เกิดกระบวนการกลุ่ม เพื่อให้มีการนำเสนอผลงาน/รายงาน ที่ได้รับมอบหมาย มีการชี้แจงเรื่องที่เกี่ยวข้องในการเรียนรู้เรื่องต่าง ๆ หรือทำความตกลงร่วมกันเพื่อให้ได้ข้อสรุป การวัดและประเมินผลทั้งระหว่างภาคและปลายภาค โดยเน้นการอภิปรายแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน

การเรียนรู้จากการทำโครงการ หมายถึง กิจกรรมที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ศึกษา ค้นคว้าและลงมือปฏิบัติด้วยตนเองตามความสามารถ ความถนัดและความสนใจ โดยอาศัยกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ พร้อมกระบวนการอื่นใดไปใช้ในการศึกษาค้นคว้าหาคำตอบในเรื่องนั้น ๆ โดยมีครูผู้สอนคอยกระตุ้น แนะนำและให้คำปรึกษาแก่ผู้เรียนอย่างใกล้ชิด ตั้งแต่การเลือกหัวข้อที่จะศึกษา ค้นคว้า ดำเนินการวางแผน กำหนดขั้นตอนการดำเนินงาน โดยทั่ว ๆ ไป การทำโครงการสามารถทำได้ทุกระดับการศึกษา ซึ่งอาจทำเป็นรายบุคคล หรือเป็นกลุ่มก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับลักษณะของโครงการ อาจเป็นโครงการเล็ก ๆ ที่ไม่ยุ่งยากซับซ้อนหรือเป็นโครงการใหญ่ที่มีความยากและซับซ้อนขึ้นก็ได้

การเรียนรู้จากการทำโครงการ หมายถึง กิจกรรมที่สถานศึกษาต้องการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณสมบัติ ลักษณะอันพึงประสงค์ ตอบสนองตามนโยบายของสถานศึกษา กระทรวง รัฐบาล ประเทศชาติ โครงการเกิดจากลักษณะความพยายามที่จะจัดกิจกรรม หรือดำเนินการให้บรรลุวัตถุประสงค์ เพื่อบรรเทาหรือลดหรือขจัดปัญหา และความต้องการทั้งในสภาวะการณ์ปัจจุบันและอนาคต โครงการโดยทั่วไปสามารถแยกได้หลายประเภท เช่น โครงการเพื่อสนองความต้องการ โครงการพัฒนาทั่ว ๆ ไป โครงการตามนโยบายเร่งด่วน เป็นต้น

การเรียนรู้ด้วยการสอนเสริม หมายถึง การเรียนรู้ในเนื้อหาของรายวิชาที่มีความยาก หรือความรู้ที่มีความสลับซับซ้อน ที่ครูผู้สอนในชั้นเรียน หรือในกลุ่มไม่สามารถจัดการเรียนรู้ให้กับผู้เรียนได้ โดยการเชิญผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านมาให้ความรู้เป็นครั้งคราว

การวิเคราะห์สภาพปัญหา หมายถึง การแยกแยะสภาพปัญหาออกเป็นส่วนย่อยที่มีความสัมพันธ์กัน เพื่อทำความเข้าใจแต่ละส่วนให้แจ่มแจ้ง รวมทั้งการสืบค้นความสัมพันธ์ของส่วนต่าง ๆ เพื่อดูว่าส่วนประกอบปลีกย่อยนั้นสามารถเข้ากันได้หรือไม่ สัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกันอย่างไร ซึ่งจะช่วยให้เกิดความเข้าใจต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดอย่างแท้จริง

แผนการจัดกระบวนการเรียนรู้ หมายถึง เอกสารเครื่องมือที่ช่วยให้ครูมีทิศทางดำเนินการจัดการกระบวนการเรียนรู้ไปสู่การพัฒนาผู้เรียนให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของหลักสูตรได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ประเด็น หมายถึง เรื่อง, ข้อความสำคัญ, ใจความสำคัญ, หลักสำคัญ, หลักใหญ่, หัวข้อที่ต้องการเรียนรู้

ความต้องการ หมายถึง ความอยากได้ ความประสงค์ที่ผู้เรียนต้องการเรียนรู้ในเรื่องที่ตรงกับสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันของตนเอง ความรู้ที่ได้รับสามารถนำไปแก้ปัญหานั้น ๆ ได้อย่างทันที่

การเรียนรู้ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอันเป็นผลจากการที่บุคคลกระทำกิจกรรมใด ๆ ทำให้เกิดประสบการณ์และเกิดทักษะต่าง ๆ ขึ้น ยังผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมค่อนข้างถาวร

กิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิต หรือ กพช. หมายถึง กิจกรรมที่ส่งเสริม สนับสนุนให้นักศึกษาเป็นผู้รู้จักคิด รู้จักทำ เป็นผู้คิดเป็น ทำเป็น และแก้ปัญหาเป็น โดยนักศึกษาจะเป็นผู้จัดทำโครงการเสนอขอทำกิจกรรมต่าง ๆ ได้ตามความสนใจหรือความถนัด เน้นการนำความรู้ ทักษะและประสบการณ์ที่ได้จากการศึกษาเรียนรู้ไปสู่การปฏิบัติที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต เพื่อพัฒนาตนเอง ครอบครัว ชุมชน สังคม และสิ่งแวดล้อม รวมถึงมีการปลูกฝังคุณลักษณะอันพึงประสงค์ เช่น การเป็นผู้มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์พลังงานและสิ่งแวดล้อม การมีวินัย การมีความซื่อสัตย์สุจริต เป็นต้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะส่งผลให้นักศึกษาสามารถประพฤติ ปฏิบัติตนหรือใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมอย่างสมดุลและมีความสุข ในแต่ละระดับ การศึกษาจะต้องปฏิบัติกิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิตรวมแล้วไม่น้อยกว่า 100 ชั่วโมง โดยมีขอบข่ายเนื้อหาทั้งในภาคทฤษฎี และภาคปฏิบัติ

ความจำเป็นในการจัดกระบวนการเรียนรู้ การศึกษานอกระบบ แบบบูรณาการ

1. หลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาระดับปริญญา พุทธศักราช 2551 เป็นหลักสูตรรายวิชา ที่สถานศึกษาสามารถนำรายวิชาในแต่ละภาคเรียนไปจัดกระบวนการเรียนรู้แบบบูรณาการ
2. ความต้องการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ เมื่อเรียนรู้แล้ว จะต้องนำไปใช้ได้ทันทีตามปรัชญาการศึกษาผู้ใหญ่ ซึ่งสอดคล้องกับการจัดทำหน่วยการเรียนรู้แบบบูรณาการ โดยการเรียนรู้และแก้สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบันของผู้เรียน ชุมชน สังคม
3. การจัดการกระบวนการเรียนรู้แบบบูรณาการเป็นการเรียนรู้ในลักษณะองค์รวม เน้นการจัดการเรียนรู้ตามสภาพจริง ประกอบด้วย การเรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้ร่วมกัน การเรียนรู้จากธรรมชาติ การเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง

4. การจัดกระบวนการเรียนรู้แบบบูรณาการเป็นการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับศาสตร์หลายเรื่อง มิใช่เรียนรู้แบบแยกเป็นส่วน ๆ ทำให้ผู้เรียนได้คิดวิเคราะห์ ทำให้มีความรอบคอบ สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการนำไปประยุกต์ใช้ได้ตลอดชีวิต

5. ช่วยให้ผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงผสมผสานความรู้ต่าง ๆ สัมพันธ์กับชีวิตจริง มีความรู้ ความเข้าใจในสภาพหรือปัญหานั้น ๆ และทำให้มีพลังที่จะเรียนรู้ กระตือรือร้นเพื่อแก้ปัญหา เนื้อหาทุกวิชาไม่อาจแยกจากกัน มาใช้ได้ เช่นเดียวกับชีวิตของคนเราที่ต้องดำรงอยู่อย่างกลมกลืน เป็นองค์รวม

ประโยชน์ของการจัดการเรียนรู้ การศึกษานอกระบบ แบบบูรณาการ

1. ผู้เรียนมีโอกาสได้เลือกเรียนตามความถนัด ความสนใจของตนเอง
2. มีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้อย่างหลากหลาย กว้างขวางตามความพร้อมของผู้เรียน
3. เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้คิด ได้ทำ ได้แก้ปัญหา ได้ค้นพบคำตอบด้วยตนเอง และผู้เรียนลงมือปฏิบัติเองโดยมีครูผู้สอนเป็นเพียงให้คำแนะนำ ให้คำปรึกษา
4. มีการเชื่อมโยงเนื้อหาในวิชาเดียวกัน หรือต่างวิชาของกลุ่มสาระการเรียนรู้
5. มีการยืดหยุ่นเวลาเรียนได้ตามสถานการณ์
6. มีการเชื่อมโยงสาระสำคัญหรือความคิดรวบยอดต่าง ๆ อย่างมีความหมาย
7. มีการใช้แหล่งความรู้ หรือแหล่งการเรียนรู้ได้อย่างหลากหลายเช่น ห้องสมุด ห้องปฏิบัติการ ภาษาอังกฤษห้องวิทยาศาสตร์ ชุมชน ผู้รู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ฯลฯ อย่างสัมพันธ์กันตามสภาพที่แท้จริงหรือตามความเป็นจริง
8. มีการประเมินตามสภาพที่แท้จริง
9. ผู้เรียนได้ร่วมสะท้อนความคิดหรือสรุปความรู้โดยอิสระ
10. ผู้เรียนมีวิจารณ์ญาณในการคิดแก้ปัญหา และอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

หลักสำคัญของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบบูรณาการ มีดังนี้

1. การจัดการเรียนการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง โดยต้องกระตุ้นให้ผู้เรียนกระตือรือร้น มีส่วนร่วมในกระบวนการจัดการเรียนการสอน
2. การส่งเสริมให้นักเรียนได้ร่วมทำงานกลุ่มด้วยตนเอง โดยส่งเสริมให้มีกิจกรรมกลุ่มลักษณะต่าง ๆ อย่างหลากหลาย และส่งเสริมให้ผู้เรียนมีโอกาสได้ลงมือทำกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยตนเอง
3. การจัดประสบการณ์ตรงให้แก่ผู้เรียน โดยให้ผู้เรียนมีโอกาสได้เรียนรู้จากสิ่งที่เป็นรูปธรรม เข้าใจง่าย ตรงกับความเป็นจริง สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันอย่างได้ผล และส่งเสริมให้มีโอกาสได้ปฏิบัติจริงจนเกิดความสามารถและทักษะจนติดเป็นนิสัย

4. การจัดบรรยากาศในชั้นเรียนที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึกล้ำลึกกล้าคิดกล้าทำ โดยส่งเสริมให้ผู้เรียนมีโอกาส ที่จะแสดงออก ซึ่งความรู้สึกลึกซึ้งนึกคิดของตนเองต่อสาธารณชน หรือ เพื่อนร่วมชั้นเรียน ทั้งนี้ เพื่อเสริมสร้างความมั่นใจให้เกิดขึ้นในตัวผู้เรียน

5. การปลูกฝังจิตสำนึก ค่านิยม และจริยธรรม ที่ถูกต้องดีงาม ให้ผู้เรียนสามารถจำแนกแยกแยะ ความถูกต้องดีงาม และความเหมาะสมได้ สามารถจัดความขัดแย้งได้ด้วยเหตุผล มีความกล้าหาญทาง จริยธรรม และแก้ไขปัญหาด้วยปัญญา และสามัคคี

รูปแบบของการบูรณาการ มี 4 รูปแบบ คือ

1. **การบูรณาการแบบสอดแทรก** ครูผู้สอนในวิชาหนึ่งสอดแทรกเนื้อหาของวิชาอื่น ๆ เข้า ในการเรียนการสอนของตน เป็นการสอนตามแผนการสอนและประเมินผลโดยครูคนเดียว วิธีนี้ถึงแม้ ผู้เรียนจะเรียนจากครูคนเดียว แต่สามารถมองเห็นความสัมพันธ์ระหว่างวิชาได้

2. **การบูรณาการแบบขนาน** ครูตั้งแต่ 2 คน ขึ้นไปสอนต่างวิชากันต่างคนต่างสอน แต่ต้อง วางแผนเพื่อสอนร่วมกัน โดยมุ่งสอนหัวเรื่อง/ความคิดรวบยอด / ปัญหาเดียวกัน ระบุสิ่งที่ทำร่วมกันและ ตัดสินใจร่วมกันว่าจะสอนหัวเรื่อง/ความคิดรวบยอดและปัญหานั้น ๆ อย่างไร ในวิชาของแต่ละคน ใคร ควรสอนก่อน-หลัง งานหรือการบ้านที่มอบหมายให้ผู้เรียนทำจะแตกต่างกันไปในแต่ละวิชา แต่ทั้งหมด จะต้องมีหัวเรื่อง/ความคิดรวบยอด/ปัญหาร่วมกัน การสอนแต่ละวิชาจะเสริมซึ่งกันและกัน ทำให้ผู้เรียน มองเห็นความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันระหว่างวิชา

3. **การบูรณาการแบบสหวิทยาการ** การจัดการเรียนการสอนตามรูปแบบนี้คล้ายกับบูรณา การแบบขนาน กล่าวคือ ครูตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปสอนต่างวิชากัน มาวางแผนเพื่อสอนร่วมกัน โดยกำหนด ว่าจะสอนหัวเรื่อง/ความคิดรวบยอด/ปัญหาเดียวกัน ต่างคนต่างแยกกันสอนตามแผนการสอนของ ตน แต่มอบหมายให้ผู้เรียนทำงานหรือโครงการร่วมกัน ซึ่งจะช่วยเชื่อมโยงความรู้สาขาวิชาต่าง ๆ เข้า ด้วยกันจนสร้างชิ้นงานได้ ครูแต่ละวิชากำหนดเกณฑ์เพื่อประเมินผลชิ้นงานของผู้เรียนในส่วนวิชาที่ตน สอน

4. **การบูรณาการแบบข้ามวิชา หรือสอนเป็นคณะ** ครูที่สอนวิชาต่าง ๆ ร่วมกันวางแผน ปรีกษาหรือ กำหนดหัวเรื่อง ความคิดรวบยอด ปัญหาเดียวกัน จัดทำแผนการสอนร่วมกัน แล้วร่วมกัน สอนเป็นคณะ (Team) โดยดำเนินการสอนผู้เรียนกลุ่มเดียวกัน มอบหมายงาน โครงการให้นักเรียนทำ ร่วมกัน ครูทุกวิชาร่วมกันกำหนดเกณฑ์เพื่อประเมินผลชิ้นงานของผู้เรียนร่วมกัน

การจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสมสำหรับนักศึกษา การศึกษานอกระบบ คือ การนำหลักการ การบูรณาการทุกรูปแบบมาใช้ทั้งรูปแบบการสอดแทรก แบบคู่ขนาน แบบสหวิทยา แบบโครงการ แบบ โครงงาน การจัดกระบวนการเรียนรู้แบบบูรณาการอาจใช้หลาย ๆ เทคนิค ผสมผสานเข้าด้วยกัน

การจัดกระบวนการเรียนรู้การศึกษานอกโรงเรียนแบบบูรณาการ โดยใช้ “ONIE MODEL”

ขั้นตอนการจัดกระบวนการเรียนรู้แบบบูรณาการเป็นขั้นตอนที่สำคัญในการจัดการเรียนรู้ การศึกษานอกระบบ การจัดกระบวนการเรียนรู้แบบบูรณาการโดยใช้ ONIE MODEL ประกอบด้วย กระบวนการหลักๆ ได้แก่

1. การกำหนดสภาพปัญหาที่ต้องการในการเรียนรู้ (Orientation)
2. การแสวงหาความรู้และข้อมูลต่างๆ (New Way of Learning)
3. การนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ (Implementation)
4. การประเมินผลการเรียนรู้ (Evaluation)

องค์ประกอบต่างๆ เหล่านี้ ถูกนำมาเป็นประเด็นในการกำหนดกระบวนการจัดการเรียนรู้เป็นการ รวบรวมเนื้อหาสาระของวิชาการต่างๆ ที่มีลักษณะเหมือนกัน หรือคล้ายกัน ให้เชื่อมโยงสัมพันธ์เป็น สิ่งเดียวกัน โดยการตั้งเป็นหัวเรื่องขึ้นใหม่ และมีหัวข้อย่อยตามเนื้อหาสาระที่สามารถจัดการเรียนรู้เป็น เรื่องเดียวกันได้ และยังให้โอกาสกับผู้เรียนในการปฏิบัติกิจกรรมด้วยตนเองให้มากที่สุด มีกิจกรรมการเรียนรู้ ที่ใช้หลากหลายวิธี และด้วยองค์ประกอบที่สอดคล้องกับเนื้อหาสาระดังกล่าวนี้จึงขอเรียกกระบวนการ จัดการเรียนรู้ว่า การจัดกระบวนการเรียนรู้โดยใช้ “ONIE MODEL”

จัดอย่างไรใน ONIE MODEL

การจัดกระบวนการเรียนรู้โดยใช้ ONIE MODEL คือการนำองค์ประกอบต่างๆ ของการจัดการ ความรู้มาวิเคราะห์ และดำเนินการจัดการเรียนรู้อย่างเป็นขั้นตอน ซึ่งเริ่มจากการวิเคราะห์สภาพปัญหา และความต้องการของผู้เรียน ชุมชน สังคม และนำมาจัดกลุ่มและตั้งชื่อเรื่อง จากนั้นครูและผู้เรียนจึง ร่วมกันวิเคราะห์ต่อไปว่าในการที่จะต้องการความรู้ในเรื่องนั้นๆ จะต้องมีข้อมูลหรือความรู้อื่นใดอีกบ้างที่ จะต้องศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติม แล้วช่วยกันรวบรวมรายละเอียดเนื้อหาต่างๆ ที่สอดคล้องกัน สามารถนำมา เรียนรู้ร่วมกัน มีการกำหนดประเด็นปัญหา สิ่งที่เป็นในการเรียนรู้ และกำหนดกิจกรรมในการเรียนรู้ อย่าง เป็นขั้นตอน ดังนี้

ตัวอย่าง การจัดการเรียนรู้โดยใช้ ONIE MODEL

ขั้นตอนที่ 1 กำหนดสภาพปัญหาการเรียนรู้ (O: Orientation)

- ผู้เรียนและครูร่วมกันพูดคุยซักถามเรื่องเหตุการณ์ปัจจุบัน โดยพบว่าสังคมปัจจุบันเกิดปัญหา เศรษฐกิจตกต่ำ สินค้ามีราคาแพงขึ้น ประชาชนได้รับค่าแรงต่ำ แต่ยังมีพฤติกรรมใช้จ่ายฟุ่มเฟือย ทำให้เกิด ปัญหาการเป็นหนี้ในระบบ ขาดนิสัยการออม ประชาชนประสบปัญหาความยากจน และมีแนวโน้มที่ ีความรุนแรงต่อไป ประชาชนตกงานเนื่องจากขาดความรู้ มีการเลิกงานและเปลี่ยนงานบ่อย ทั้งนี้รวมไป ถึงปัญหาในการขาดการวางแผนในการใช้จ่าย ทำให้รายรับไม่เพียงพอกับรายจ่าย

ขั้นตอนที่ 2 แสวงหาข้อมูลและกิจกรรมการเรียนรู้ (N : New way of Learning)

- ให้ผู้เรียนศึกษาค้นคว้าจากแหล่งเรียนรู้และสื่อต่างๆ เกี่ยวกับปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำ แล้วนำมาวิเคราะห์สรุปเป็นผังความคิด (Mind Mapping) แล้วนำมาเสนออภิปรายในการพบกลุ่มการจัดการเรียนรู้
- ให้ผู้เรียนมีการศึกษาแผนพัฒนาอาชีพ จากแหล่งความรู้ต่างๆ แล้วนำมาเสนออภิปรายร่วมกัน เพื่อเป็นแนวทางในการแสวงหาอาชีพที่เหมาะสมต่อไป
- อาจมีการร่วมกันสำรวจทรัพยากรและการประกอบอาชีพของชุมชน แล้วนำมาศึกษาวิเคราะห์ปัจจัย ความต้องการ ประเภทธุรกิจ จัดทำแผนการดำเนินงาน ซึ่งจะเป็นแนวทางในการขยายงานออกไปได้อีกด้วย

ขั้นตอนที่ 3 การปฏิบัติและนำไปใช้ (I : Implementation)

ขั้นตอนนี้สามารถช่วยกันสรุปสาระสำคัญและนำความรู้ที่สอดคล้องไปเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต โดยเลือกความรู้ที่ได้รับนำไปปรับประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสม สอดคล้องกับความรู้ ความสามารถ ความต้องการของแต่ละคน มีการพัฒนาศักยภาพที่ชัดเจน นำไปสู่การมีชีวิตที่มีคุณภาพสมบูรณ์ต่อไป

ขั้นตอนที่ 4 การประเมินผลการเรียน (E : Evaluation)

การจัดการเรียนรู้ควรต้องมีการประเมินผลจึงจะทราบว่าจัดการเรียนรู้นั้นเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้หรือไม่ เนื้อหาครบถ้วนสมบูรณ์ตามที่ตั้งใจจะให้หรือไม่ หรือควรจะต้องมีการเพิ่มเติม ปรับปรุงส่วนใดอีกหรือไม่ อย่างไร ในขั้นนี้ ผู้เรียน และผู้สอน จะต้องมีการสรุปสาระสำคัญร่วมกัน ตามมาตรฐานการเรียนรู้ แล้วประเมินผลการจัดการเรียนรู้

ทั้ง 4 ขั้นตอนในการจัดกระบวนการเรียนรู้โดยใช้ ONIE MODEL เป็นแนวทางในการจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ของสำนักงาน กศน. ที่ว่า “คนไทยเกิดสังคมแห่งการเรียนรู้” และยังผนวกด้วยเหตุผลในการจัดการเรียนรู้ให้เป็นไปตามเป้าประสงค์ 7 ประการ ดังนี้

1. คนไทยได้รับโอกาสทางการศึกษาอย่างทั่วถึง ครอบคลุมและเป็นธรรม
2. ผู้เรียนและผู้รับบริการได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพ ได้มาตรฐานและมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ เพื่อนำไปสู่ความเป็นพลเมืองดีในระบบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข
3. ภาคีเครือข่ายเข้ามามีส่วนร่วมดำเนินการจัดการศึกษาตลอดชีวิตอย่างกว้างขวาง
4. ชุมชนมีการจัดการความรู้ และกระบวนการเรียนรู้เพื่อสร้างสังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้
5. แหล่งการเรียนรู้มีอยู่อย่างทั่วถึงและได้รับการพัฒนา เพื่อเพิ่มโอกาสและช่องทางการศึกษา และการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่มีคุณภาพ และตอบสนองความต้องการของประชาชน
6. หน่วยงานและสถานศึกษานำเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารมาใช้ในการบริหารองค์กร และการจัดบริการการเรียนรู้แก่ประชาชนอย่างมีประสิทธิภาพ
7. หน่วยงานและสถานศึกษามีระบบการบริหารจัดการที่มีคุณภาพ สามารถจัดบริการตอบสนอง กับสภาพและความต้องการของผู้เรียนและผู้รับบริการได้อย่างมีประสิทธิภาพ

แม้กระบวนการจัดการเรียนรู้จะเป็นขั้นเป็นตอนตามรูปแบบ ONIE จะสามารถอธิบายได้อย่างชัดเจนถึงการบูรณาการเนื้อหาสาระของวิชาต่างๆ ได้แล้ว สิ่งที่เราควรคำนึงถึงและความสำคัญอย่างยิ่งในการเชื่อมโยงความสัมพันธ์เพื่อนำไปสู่การค้นคว้าหาคำตอบของความรู้ใหม่ เพื่อมาวิเคราะห์ สังเคราะห์สู่การแก้ปัญหาเพื่อให้พบความสุข ซึ่งบุคคลสามารถรู้จักตนเอง แสวงหาความรู้ ปรับประยุกต์ใช้ในชีวิตรประจำวันได้อย่างลงตัว และรากฐานของความเชื่อตามแนวพระพุทธศาสนา ที่สอนให้บุคคลสามารถพ้นทุกข์ และพบความสุขได้ด้วยการค้นหาสาเหตุของปัญหา สาเหตุของทุกข์ ซึ่งจะส่งผลให้บุคคลนั้นสามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข เป็นบุคคลที่เรียกว่าเป็นผู้ “คิดเป็น”

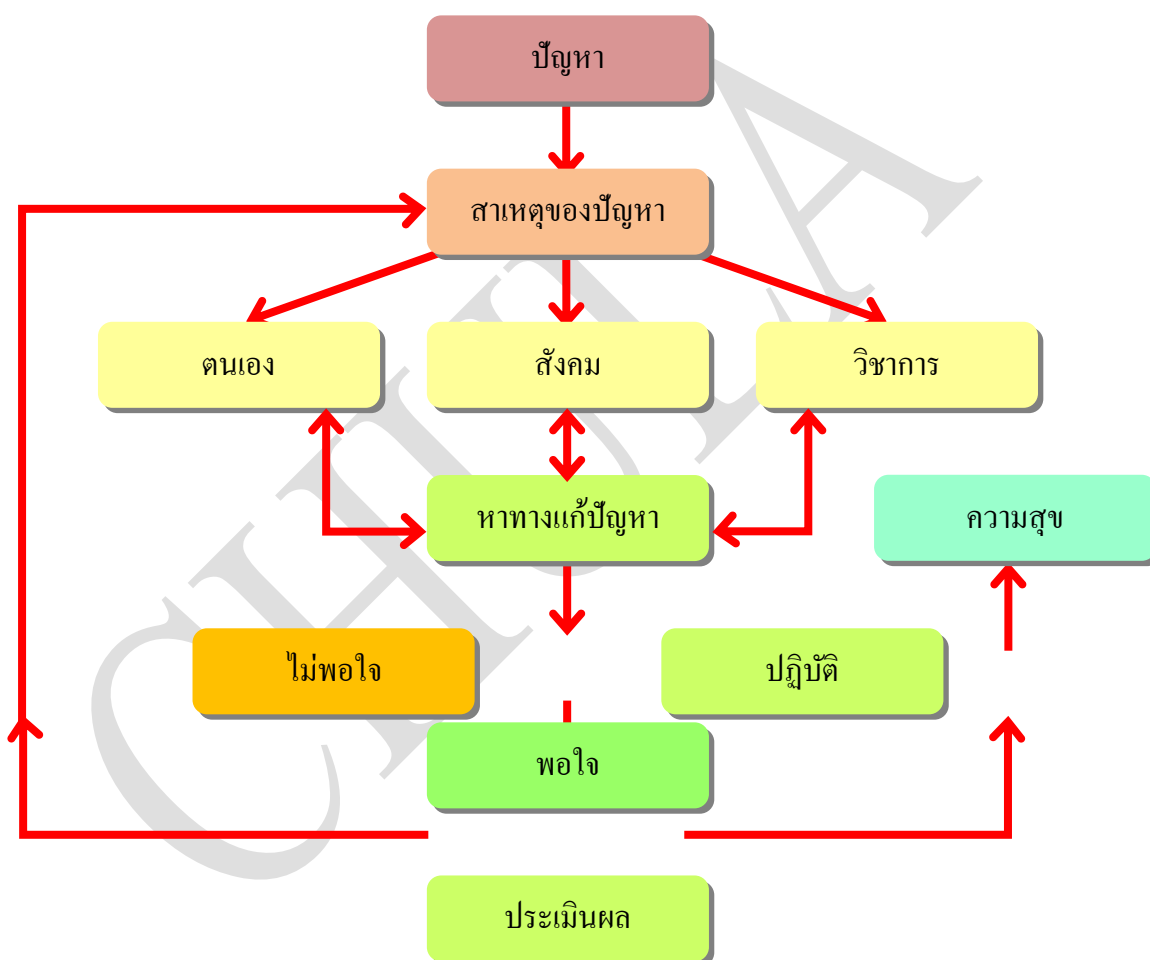
Khit-Pen เกี่ยวอะไรกับ ONIE

ปรัชญา “คิดเป็น” อยู่บนพื้นฐานความคิดที่ว่า ความต้องการของแต่ละบุคคลไม่เหมือนกัน แต่ทุกคนมีจุดรวมของความต้องการที่เหมือนกัน คือ ทุกคนต้องการความสุข คนเราจะมีความสุขเมื่อเราและสังคมสิ่งแวดล้อมประสมกลมกลืนกันได้ โดยการปรับปรุงตัวเราให้เข้ากับสังคมหรือสิ่งแวดล้อมหรือโดยการปรับปรุงสังคมและสิ่งแวดล้อมให้เข้ากับตัวเรา หรือปรับปรุงทั้งตัวเราและสังคมสิ่งแวดล้อมให้ประสมกลมกลืนกัน หรือเข้าไปอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมกับตน คนที่สามารถทำได้เช่นนี้ เพื่อให้ตนเองมีความสุขนั้น จำเป็นต้องเป็นผู้ที่มีความคิดสามารถคิดแก้ปัญหา รู้จักตนเองและธรรมชาติสิ่งแวดล้อม จึงจะเรียกได้ว่าผู้นั้นเป็นคน “คิดเป็น” หรืออีกนัยหนึ่งปรัชญา “คิดเป็น” มาจากความเชื่อพื้นฐานตามแนวพุทธศาสนา ที่สอนให้บุคคลสามารถพ้นทุกข์ และพบความสุขได้ด้วยการค้นหาสาเหตุของปัญหา สาเหตุของทุกข์ ซึ่งส่งผลให้บุคคลผู้นั้นสามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข (สำนักงาน กศน. , 2551 :)

ความหมายของ “คิดเป็น”

โกวิท วรพิพัฒน์ ได้ให้คำอธิบายเกี่ยวกับ “คิดเป็น” ว่า “บุคคลที่คิดเป็นจะสามารถเผชิญปัญหาในชีวิตประจำวันได้อย่างมีระบบ บุคคลผู้นี้จะสามารถพิจารณาสาเหตุของปัญหาที่เขากำลังเผชิญอยู่ และสามารถรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ได้อย่างกว้างขวางเกี่ยวกับทางเลือก เขาจะพิจารณาข้อดีข้อเสียของแต่ละเรื่อง โดยใช้ความสามารถเฉพาะตัวค่านิยมของตนเอง และสถานการณ์ที่ตนเองกำลังเผชิญอยู่ ประกอบการพิจารณา” การ “คิดเป็น” เป็นการคิดเพื่อแก้ปัญหา คือ มีจุดเริ่มต้นที่ปัญหาแล้วพิจารณาย้อนไต่รตรองถึงข้อมูล 3 ประเภท คือ ข้อมูลด้วยตนเองชุมชน สังคม สิ่งแวดล้อม และข้อมูลวิชาการ ต่อจากนั้นก็ลงมือกระทำถ้าหากสามารถทำให้ปัญหาหายไป กระบวนการก็ยุติลง แต่หากบุคคลยังไม่พอใจ แสดงว่ายังมีปัญหาอยู่ บุคคลก็จะเริ่มกระบวนการพิจารณาทางเลือกใหม่อีกครั้ง และกระบวนการนี้ยุติลงเมื่อบุคคลพอใจและมีความสุข เมื่อบุคคลต้องการความสุข จึงต้องมีการแสวงหา แต่ความต้องการของแต่ละบุคคลย่อมแตกต่างกัน บุคคลจะมีความสุขได้บุคคลนั้นจะต้องมีความผสมกลมกลืนกันได้กับสังคมและสิ่งแวดล้อม นั่นคือการปรับตัวให้เข้ากับสังคมและสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา โดยอาจปรับ

สังคมและสิ่งแวดล้อมให้เข้ากับตัวเรา หรือปรับทั้งตัวเราและสังคมสิ่งแวดล้อมให้ผสมกลมกลืนกันได้ก็จะมีความสุข คนที่ทำเช่นนี้ได้จะต้องรู้จักใช้ปัญญา รู้จักตนเองและธรรมชาติสิ่งแวดล้อมเป็นอย่างดี จึงจะเรียกได้ว่า “คนคิดเป็น” นั่นคือเป็นผู้ที่รู้จักปัญหาเรื่องทุกข์ รู้จักสาเหตุแห่งทุกข์ ซึ่งมีอยู่ในตนเอง และสภาพแวดล้อม รู้จักการวิเคราะห์หาวิธีดับทุกข์จากวิชาการและประสบการณ์ และสามารถใช้กลวิธีที่เหมาะสมในการดับทุกข์ จึงจะเกิดความสุข ถ้ายังไม่เกิดความสุขก็ต้องย้อนกลับไปพิจารณาข้อมูลทั้ง 3 ด้าน คือ ตนเอง สังคมและสิ่งแวดล้อม และด้านวิชาการใหม่อีกครั้ง จนกว่าจะพอใจ นั่นคือพบกับความสุขตามที่ตนต้องการ ดังผังกระบวนการคิดดังต่อไปนี้

แผนภูมิ กระบวนการแก้ไขปัญหของคน “คิดเป็น”

จะเห็นได้ว่าการจัดกระบวนการเรียนรู้โดยใช้ ONIE MODEL ล้วนใช้พื้นฐานจากปรัชญา “คิดเป็น” ทั้งสิ้นเพราะในแต่ละขั้นตอนใช้ข้อมูลในการพิจารณาที่เหมือนกัน กล่าวคือ มีการกำหนดสิ่งที่ต้องการเรียนรู้หรือปัญหาที่ต้องการจะนำไปสู่การแก้ไข ซึ่งแน่นอน จะต้องคิดอย่างเป็นระบบเพื่อที่จะแก้ปัญหาเหล่านั้น ซึ่งการคิดอย่างเป็นระบบก็คือการ “คิดเป็น” การคิดอย่างเป็นระบบนั้น ก็จะต้องใช้ข้อมูลต่างๆ มา

ประกอบกัน ข้อมูลที่ว่างก็คงไม่พ้น 3 องค์ประกอบ ตามหลักการพื้นฐานของปรัชญาคิดเป็นเช่นเดียวกัน คิดจนรอบคอบ พบความสุข แก้ปัญหาได้ จึงนำความรู้ที่ได้ไปปรับประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสมตามรูปแบบของ ONIE ในส่วนของการนำไปใช้ (Implementation) ขั้นสุดท้ายคือขั้นประเมินผลบทสรุปของปรัชญาคิดเป็น และการจัดกระบวนการเรียนรู้โดยใช้ ONIE MODEL จบลงด้วยการประเมินผล หากยังไม่พอใจปรัชญาคิดเป็น ต้องย้อนกลับไปไตร่ตรองหาเหตุผลจากสามองค์ประกอบใหม่ จนสามารถแก้ปัญหาได้ พบความสุขตามความพอใจของบุคคล เช่นเดียวกับรูปแบบ ONIE ซึ่งจะต้องจัดการเรียนรู้ให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้นั่นเอง

คิดอย่างไรเรียกว่า “คิดเป็น”

“คิดเป็น” เป็นการคิดแบบพอเพียง พอประมาณ ไม่มาก ไม่น้อยเป็นทางสายกลาง สามารถอธิบายได้ด้วยเหตุผล พร้อมทั้งจะรับผลกระทบที่เกิดโดยมีความรอบรู้ในวิชาการที่เกี่ยวข้องอย่างจริงจัง สามารถนำความรู้มาใช้ประโยชน์ได้ มีคุณภาพใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต ซึ่งแนวคิดนี้สอดคล้องกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระองค์ท่านเอง เป็นการบูรณาการเอาการคิด การกระทำ การแก้ปัญหา ความเหมาะสมและความพอดี มารวมไว้ในคำว่า “คิดเป็น” คือ การคิดเป็นทำเป็นอย่างเหมาะสมตนเกิดความพอดี และแก้ปัญหาได้ด้วย

การจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อให้เป็นคน “คิดเป็น”

กระบวนการเรียนรู้ตามปรัชญา “คิดเป็น” นี้ ผู้เรียนสำคัญที่สุดผู้สอนจะเป็นเพียงผู้จัดโอกาส จัดกระบวนการ จัดระบบข้อมูล และแหล่งการเรียนรู้ กิจกรรมในการเรียนรู้ควรมีแนวปฏิบัติดังนี้

1. กระตุ้นให้ผู้เรียนคิดวิเคราะห์จากปัญหาและความต้องการของตนเอง
2. ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้อย่างเต็มศักยภาพ
3. เรียนรู้จากการอภิปรายถกเถียงในประเด็นที่เป็นปัญหา
4. ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากกระบวนการกลุ่ม มีการใช้ข้อมูลหลาย ๆ ด้าน
5. เรียนรู้จากวิถีชีวิตจริง จากการทำงาน
6. ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากการทำโครงการ
7. เรียนรู้จากการศึกษา กรณีตัวอย่างเพื่อการแก้ปัญหาชุมชน
8. ผู้เรียนต้องรู้จักใช้ข้อมูลที่ลึกซึ้ง ฝึกตัดสินใจด้วยระบบข้อมูลที่เพียงพอและเชื่อถือได้
9. นำเวทีชาวบ้านมาเป็นเครื่องมือสำคัญในกระบวนการคิดแก้ปัญหา
10. ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ตัดสินใจในการแก้ปัญหามานพื้นฐานของข้อมูลตนเอง ชุมชนสิ่งแวดล้อม และวิชาการ

การจัดการความรู้ (Knowledge Management : KM)

การจัดการความรู้ (Knowledge Management : KM) หมายถึง การรวบรวมองค์ความรู้ที่มีอยู่ในหน่วยงานซึ่งกระจัดกระจายอยู่ในตัวบุคคล หรือเอกสารมาพัฒนาให้เป็นระบบ เพื่อประมวลข้อมูลสารสนเทศ ความคิด การกระทำ ตลอดจนประสบการณ์ของบุคคล เพื่อสร้างความรู้เป็นนวัตกรรม และจัดเก็บไว้ในลักษณะแหล่งข้อมูล เพื่อให้ทุกคนในองค์กรสามารถเข้าถึงความรู้ ประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงาน และพัฒนาตนเองเป็นผู้รู้ รวมทั้งปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ อันจะก่อให้เกิดการแบ่งปันและถ่ายโอนความรู้ ในที่สุดความรู้ที่มีอยู่จะแพร่กระจายสู่องค์กรและส่งผลให้องค์กรมีความสามารถในการพัฒนาผลผลิตสูงสุด (พรธิดา วิเชียรปัญญา, 2547)

การจัดการความรู้เป็นการดำเนินการอย่างน้อย 6 ประการต่อความรู้ ได้แก่ 1) การกำหนดความรู้หลักที่จำเป็นหรือสำคัญต่องานหรือกิจกรรมของกลุ่มหรือองค์กร 2) การเสาะหาความรู้ที่ต้องการ 3) การปรับปรุง ดัดแปลง หรือสร้างความรู้บางส่วน ให้เหมาะต่อการใช้งานของตน 4) การประยุกต์ใช้ความรู้ในกิจการงานของตน 5) การนำประสบการณ์จากการทำงาน และการประยุกต์ใช้ความรู้มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และสกัด “ขุมความรู้” ออกมาบันทึกไว้ และ 6) การจัดบันทึก “ขุมความรู้” และ “แก่นความรู้” สำหรับไว้ใช้งาน และปรับปรุงเป็นชุดความรู้ที่ครบถ้วน ลุ่มลึกและเชื่อมโยงมากขึ้น เหมาะต่อการใช้งานมากยิ่งขึ้น

ประเภทของความรู้

ความรู้สามารถแบ่งออกเป็นประเภทใหญ่ๆ ได้สองประเภท

1. ความรู้ที่ฝังอยู่ในคน หรือความรู้มองเห็นไม่ชัดเจน (Tacit Knowledge) เป็นทักษะความรู้ที่ได้จากประสบการณ์ พรสวรรค์ หรือสัญชาตญาณของแต่ละบุคคลในการทำความเข้าใจสิ่งต่างๆ เป็นความรู้ที่ไม่สามารถถ่ายทอดออกมาเป็นคำพูดหรือลายลักษณ์อักษรได้ง่าย แต่สามารถแบ่งปันความรู้โดยการสังเกตและเลียนแบบ เช่นทักษะในการทำงานฝีมือ หรือการคิดเชิงวิเคราะห์ บางครั้งจึงเรียกว่า ความรู้แบบนามธรรม

2. ความรู้ที่ชัดเจน (Explicit Knowledge) เป็นความรู้ที่สามารถรวบรวมถ่ายทอดได้โดยผ่านวิธีการต่างๆ เช่น การบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร ทฤษฎี คู่มือต่างๆ และบางครั้งเรียกว่าเป็นความรู้แบบรูปธรรม

ระดับของความรู้

ความรู้แบ่งเป็น 4 ระดับดังนี้

ระดับที่ 1 : Know-what > รู้ว่าคืออะไร เป็นความรู้เชิงการรับรู้

ระดับที่ 2 : Know-how > รู้วิธีการ เป็นความสามารถในการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติ

ระดับที่ 3 : Know-why > รู้เหตุผล เป็นความเข้าใจอย่างลึกซึ้งเชิงเหตุผลที่สลับซับซ้อนอยู่ภายใต้เหตุการณ์และสถานการณ์ต่างๆ ความรู้นี้สามารถพัฒนาได้บนพื้นฐานของประสบการณ์ในการแก้ไขปัญหาและการอธิบายแลกเปลี่ยนประสบการณ์ร่วมกับผู้อื่น

ระดับที่ 4 : Care-why > ใส่ใจกับเหตุผล เป็นความรู้ในลักษณะการสร้างสรรค์ที่มาจากตัวเอง บุคคลที่มีความรู้ในระดับนี้จะมีเจตจำนง แรงจูงใจ และการปรับตัวเพื่อความสำเร็จ

บทสรุป

การดำเนินการด้านการจัดการกระบวนการเรียนรู้อีกประเภทหนึ่งที่แตกต่างไปจากการศึกษาที่จัดกันในโรงเรียน ในสถานศึกษาตามความเข้าใจทั่วไป เป็นการศึกษาที่เรียกว่าการศึกษานอกโรงเรียน การศึกษานอกระบบ การศึกษาตามอัธยาศัย การศึกษาทางเลือก การศึกษาเพื่อการพัฒนา หรือที่พยายามเรียกรวมเข้าด้วยกันว่า การศึกษาตลอดชีวิต ซึ่งอาจจะใช่หรือไม่ใช่ทั้งหมด แต่เป็นที่ยอมรับว่าการศึกษานี้มีอยู่จริงและเป็นการศึกษาที่เป็นความหวังของผู้คนจำนวนมากในสังคมปัจจุบัน ความพยายามที่จะสื่อสารให้สังคมได้รับรู้และเข้าใจเรื่องของการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ภายใต้อิทธิพลของคำว่าการศึกษาตลอดชีวิต มีการลงมือจัดการศึกษาประเภทนี้อย่างต่อเนื่องและจริงจังทำให้สร้างโอกาสให้ประชากรได้เป็นจำนวนมาก เพราะความสำคัญของการรู้หนังสือซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญของการพัฒนาประเทศในปัจจุบันโดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว โลกแห่งการสื่อสารไร้พรมแดน การรู้หนังสือเพียงแค่อ่านออกเขียนได้ทั่วๆ ไปอาจจะน้อยเกินไป คงจะต้องมีการพัฒนาที่ซับซ้อนขึ้น โดยเฉพาะการอ่านออกเขียนได้ทางคอมพิวเตอร์ (Computer Literacy) การใช้เทคโนโลยีต่างๆ ได้อย่างสอดคล้องกับวิถีชีวิตที่เปลี่ยนไป การจัดการเรียนรู้จำเป็นต้องเชื่อมโยงเนื้อหาที่ยากขึ้น ซับซ้อนและจำเป็นที่จะต้องมีการพัฒนาขึ้นเรื่อยๆ

การเรียนรู้เป็นธรรมชาติของมนุษย์ที่จะต้องเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา ตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย สิ่งที่มนุษย์เราเรียนรู้และดำรงชีวิตอยู่นั้น ไม่ได้จากการเรียนรู้เพียงในโรงเรียนเท่านั้น การเรียนในโรงเรียนตามที่กำหนดให้เป็นเพียงการเรียนเพียงช่วงอายุหนึ่งเท่านั้น แต่ยังมีความรู้อีกมากมายมหาศาลที่เราจะต้องเรียนรู้ ยังมีการพัฒนาความรู้ขึ้นมาเรื่อยๆ จำเป็นอย่างยิ่งที่เราจะต้องเรียนรู้ให้ทันการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ การจัดการเรียนรู้ตามรูปแบบการศึกษานอกโรงเรียนถือเป็นการจัดการเรียนรู้ให้กับผู้พลัดโอกาสทางการศึกษาให้มีโอกาสก้าวสู่ความสำเร็จได้ การเรียนรู้สู่การปฏิบัติถือเป็นสิ่งสำคัญต่อการพัฒนาไปสู่เป้าหมาย การนำความรู้ไปปฏิบัติให้เกิดประโยชน์เป็นรูปธรรม โดยอาศัยการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ทำให้องค์ความรู้กว้างขวางขึ้นมีการแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน มีการจัดการความรู้ที่ดี และมีระบบด้วยความต่อเนื่อง ผสมผสาน สอดคล้อง โดยมีความยืดหยุ่นในด้านเวลา สถานที่ เนื้อหา ตลอดจนเทคนิค การเรียนการสอนที่มีหลากหลายรูปแบบในการจัด

การจัดกระบวนการเรียนรู้เน้นให้ผู้เรียนแสวงหาความรู้ได้ด้วยตนเอง โดยใช้สื่อการเรียนรู้ที่หลากหลาย ได้แก่ สื่อสิ่งพิมพ์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ สื่อบุคคล ภูมิปัญญา แหล่งเรียนรู้ที่มีอยู่ในท้องถิ่น ชุมชน และแหล่งเรียนรู้อื่นๆ ผู้เรียน ครู สามารถพัฒนาสื่อการเรียนรู้ขึ้นเอง หรือนำสื่อต่างๆ ที่มีอยู่ใกล้ตัว และข้อมูลสารสนเทศที่เกี่ยวข้องมาใช้ในการเรียนรู้ โดยใช้วิจารณญาณในการเลือกใช้สื่อต่างๆ ซึ่งจะส่งเสริมให้การเรียนรู้เป็นไปอย่างคุ้มค่า น่าสนใจ ชวนคิด ชวนติดตาม เข้าใจง่าย เป็นการกระตุ้นให้ผู้เรียนรู้จักวิธีการแสวงหาความรู้ เกิดการเรียนรู้อย่างกว้างขวาง ลึกซึ้ง และต่อเนื่องตลอดเวลา การจัดกระบวนการเรียนรู้ในองค์กรมีความแตกต่างจากการเรียนรู้ในระบบการศึกษา เพราะเป็นการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ที่เรียนรู้จากสภาพแวดล้อมการทำงาน เป็นกระบวนการของการปรับปรุงแก้ไขปัญหาโดยผ่านความรู้ ความเข้าใจจากประสบการณ์ในอดีต สิ่งที่เคยทำผิดพลาดในอดีต สิ่งที่ได้รับจากการปฏิบัติงานและความรู้จากศาสตร์อื่นๆ การจัดกระบวนการเรียนรู้ สามารถเรียกได้ว่าเป็นการแบ่งปันความรู้ความเข้าใจให้ขยายไปสู่วงกว้างต่อไป การเรียนรู้ประเภทนี้จะเกิดขึ้นใน 4 ลักษณะ ดังนี้

1. การเรียนรู้จากการแก้ปัญหา เป็นการเรียนรู้จากการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นจริง เกี่ยวข้องโดยตรงกับการทำงาน ปัญหาที่เกิดจากการทำงานจะเป็นตัวกำหนดว่าเราจะต้องเรียนรู้อะไรบ้างจึงจะแก้ไขปัญหาเหล่านั้นได้
2. การเรียนรู้ร่วมกันเป็นทีม จะทำให้เกิดการเรียนรู้มากกว่าการเรียนรู้ของบุคคล ทำให้สมาชิกได้คิดอย่างลึกซึ้ง และร่วมกิจกรรมในการเรียนรู้เพื่อการพัฒนา
3. การเรียนรู้โดยการปฏิบัติ เป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์ การแลกเปลี่ยน การได้รับคำแนะนำจากบุคคลอื่น
4. การเรียนรู้และทำงานร่วมกันในลักษณะภาคีเครือข่าย เป็นลักษณะความสัมพันธ์กับบุคคลอื่น โดยไม่มีการบังคับ แลกเปลี่ยนความคิดและทรัพยากรระหว่างกันตามความสมัครใจ มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกันอย่างสม่ำเสมอ

ด้วยหลักการและเหตุผลดังที่ได้กล่าวมานี้ ย่อมเป็นที่ประจักษ์ว่ากระบวนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ ONIE MODEL ในการบูรณาการเนื้อหาวิชาการ เพื่อนำไปสู่การแก้ปัญหา แสวงหาองค์ความรู้ และตอบสนองความต้องการของบุคคล ยึดปรัชญา “คิดเป็น” ให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ พัฒนาตนในการคิด วิเคราะห์และแก้ปัญหา ตลอดจนใช้แนวทางการจัดการศึกษาในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ซึ่งยึดหลักที่ว่า ผู้เรียนทุกคนสามารถพัฒนาตนเองได้ และผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด ดังนั้นการจัดกระบวนการเรียนรู้การศึกษานอกระบบแบบบูรณาการ จึงถือเป็นระบบหลักของการพัฒนาคนสู่การเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ คุณธรรม มีจริยธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข มีคุณภาพชีวิตที่ดี เป็นการปูพื้นฐานของการพัฒนาทั้งปวง เพราะการพัฒนาสิ่งต่างๆ นั้น สำคัญที่สุด ต้องพัฒนา “คน” ก่อนนั่นเอง

รายการอ้างอิง

- กรมการศึกษานอกโรงเรียน. 2538. สารานุกรมการศึกษาลดชีวิต เล่ม 1 กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา
ลาดพร้าว.
- คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. สำนักงาน. (2545). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และ
ที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่2) พ.ศ. 2545. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พรวิภากรพิมพ์จำกัด.
- ชัยยศ อิ่มสุวรรณ์. 2550. คิดเป็นคือคิดพอเพียง วารสาร กศน. เพื่อนเรียนรู้ มีนาคม 2550, หน้า 9-11.
- ชุมพล หนูสง และคนอื่นๆ. 2544. ปรัชญาคิดเป็น. (หนังสือรวบรวม คำบรรยายและบทสัมภาษณ์ ดร.โกวิท
วรวิพัฒน์. 2544. ในโอกาสต่างๆ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อักษรไทย.
- ทองอยู่ แก้วไทรยะ. คิดเป็น : เพื่อนเรียนรู้สู่อนาคต วารสาร กศน.เพื่อนเรียนรู้. มีนาคม 2550, หน้า 12-16.
- อุ้นตา นพคุณ. 2528. แนวคิดทางการศึกษานอกระบบโรงเรียนและการพัฒนาชุมชนเรื่อง คิด
เป็น. กรุงเทพฯ : กรุงเทพมหานครพิมพ์.
- บริหารการศึกษานอกโรงเรียน. สำนัก. (2549). คู่มือการแนะแนวการศึกษานอกโรงเรียน.
กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- ส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย. สำนักงาน. (2551). คัมภีร์ กศน. .
กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ห้างหุ้นส่วนจำกัด เอ็น เอ รัตนเทอดding
- (2552). หลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551.
กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์.

ผู้วิจัย

นางสาวนุสรา สกลนุรกิจ

ตำแหน่ง นิสิตปริญญาเอก หลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร

เบอร์ติดต่อ 081-6296906 e-mail address nussara1974@windowslive.com

บทความวิจัยได้นำเสนอในงาน “วันการศึกษานอกโรงเรียน ประจำปี ๒๕๕๔” ภายใต้หัวข้อ “การ
เรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อการพัฒนามนุษย์และสังคม” สาขาวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียน
ภาควิชาการศึกษาลดชีวิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในวันพฤหัสบดีที่ ๘
สิงหาคม ๒๕๕๔